

Jacobskruid en 'zijn' vlinder

Van oorsprong is het een plant die echt in Nederland thuishoort, al was het vroeger vooral een plant van de duinen. Tegenwoordig is hij te vinden op zandgronden in het hele land en soms denk ik... vooral op de Maashorst.

Wanneer je anderen wijst op deze plant, weet vrijwel iedereen dat het plantje giftig is. Zeker voor paarden en vee. En ja, de plant is zeker giftig. De stoffen die de giftigheid veroorzaken zijn pyrrolizidine alkaloiden. Het gif grijpt vooral aan op de lever, maar ook in mindere mate op de nieren en longen. Die gifstoffen blijven ook in gedroogde vorm onverminderd werkzaam. Jacobskruid is in hooi extra gevaarlijk, omdat de dieren het niet meer herkennen en het dus gewoon eten. In verse vorm laten ze de plant staan. Jacobskruid is niet alleen giftig voor paarden, maar ook voor rundvee. Maar in agrarisch gebruikt grasland, waar een gesloten grasmat aanwezig is komt de plant niet of nauwelijks voor. Schapen en geiten zijn veel minder gevoelig voor het gif.

Wanneer Jacobskruid gewoon staat te groeien, zal geen paard of koe naar het plantje omkijken, ze grazen er gewoon omheen. Jacobskruid heeft een open en zanderig plekje nodig om te kunnen kiemen. Waar paarden zijn wordt de bodem makkelijk verstoord door spelende paarden. Daarnaast grazen paarden het gras kort af, waardoor er eenvoudig een open zode kan ontstaan.

Maar Jacobskruid is veel meer dan een ongewenste plant. Jacobskruid is namelijk een belangrijke bron van nectar en stuifmeel. Zo'n 150 insectensoorten maken er gebruik van, waaronder veel bijen, zweefvliegen en vlinders. Het is dus een ontzettend belangrijke waardplant! Ook kunnen bestuivers, bijvoorbeeld honingbijen, deze gifstoffen in nectar afbreken. Ze beschikken al 281 miljoen jaar over een enzym, dat gifstoffen als nicotine en alkaloiden kan afbreken. Wat zit de natuur toch mooi in elkaar.

Naast de functie als voedselleverancier is Jacobskruid ook voor meer dan dertig soorten de plant die ze gebruiken voor de voortplanting; de larven leven ervan. Van die dertig soorten zijn er zelfs een paar die helemaal op Jacobskruid zijn gespecialiseerd, en dus uitsterven als de plant verdwijnt. De Sint-jacobsvlinder is hiervan een voorbeeld. Dit is een dagactieve nachtvlinder. Best apart. De zwart met geel gestreepte 'Zebrarupsen' slaan de gifstoffen op in hun lichaam en zijn daarmee oneetbaar voor de meeste vijanden zoals vogels en vleermuizen. De opvallende tekening waarschuwt daarvoor, waardoor het dier als voedselbron gemeden wordt. De rups is tot 30 mm lang.

Het leven van de Sint-jacobsvlinder is niet opvallend. Na paring legt een vrouwtje zo'n driehonderd gele eitjes, die na twee weken verkleuren en zilvergrijs worden. De eitjes worden gelegd op de onderkant van het blad van de inheemse plantensoort Jacobskruid. De rups is hier volledig afhankelijk van! Ze eten eerst van de onderkant van de bladeren, later ook van de stengel. Als er erg veel rupsen bij elkaar zitten, laten ze slechts een kale stengel over. Deze periode, waarin de larven ongelooflijk vraatzuchtig zijn, duurt van juli tot september. Daarna verpoppen ze in een cocon. Dit duurt lang: negen maanden van september tot het ontpoppen in april/mei. In die tijd verliest het beestje ongeveer een derde van zijn lichaamsgewicht!

De rups is het gif dat hij binnenkreeg niet meer kwijtgeraakt. Integendeel, het wordt geconcentreerd en doorgegeven aan de vlinder die daardoor ook niet eetbaar is, en kan dus zonder gevaar rondfladderen. En ja, dan ben je eindelijk een mooie vlinder, dartelend door het leven en heb je niet eens een tong, dus ben je een kort leven beschoren. Het enige wat je te doen staat is zorgen voor voortplanting en het veilig stellen van de eitjes. Trouwens van al die eitjes en rupsen redt het maar een paar procent tot vlinder. Maar dan wel hele mooie.

Een vlinder met een zwarte voorvleugel met twee rode stippen langs de achterrand en een rode streep langs zowel de voorrand als de binnenrand. De achtervleugel is rood met zwarte randen. Zelfs ik herken deze vlinder meteen. Overigens is hij best te verwarren met de Sint-jansvlinder, maar die heeft meer stippen.

Tekst: Ria Smits

Foto's: René Lee, Riny van den Boom en Toine Smits

